

การศึกษาการบริหารหลักสูตรรายวิชาการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง
ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๔
A Study of Curriculum Management in Independent Study Subject
of School Under The Secondary Educational Service Area Office 4

วสุ อังศุเกียรติถาวร Vas Angsukiettavorn^๑
ชิตชัย สนั่นเสียง Chidchai Sananseang^๒

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษาสภาพการบริหารหลักสูตรรายวิชาการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๔ ๒) ศึกษาปัญหาการบริหารหลักสูตรรายวิชาการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๔ และ ๓) ศึกษาแนวทางแก้ไขปัญหาการบริหารหลักสูตรรายวิชาการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๔ มีวิธีดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น ๒ ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ ๑ ศึกษาสภาพและปัญหา กลุ่มตัวอย่าง คือ คณะกรรมการบริหารหลักสูตรและงานวิชาการสถานศึกษาในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๔ ปีการศึกษา ๒๕๕๗ จำนวน ๒๐๙ คน เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และขั้นตอนที่ ๒ ศึกษาแนวทางแก้ไขปัญหา กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๑๐ คน เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ การวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

๑. สภาพการบริหารหลักสูตรรายวิชาการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ในภาพรวม พบว่า มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านที่ ๑ การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ด้านที่ ๓ การกำกับดูแลคุณภาพ และด้านที่ ๒ การส่งเสริมและสนับสนุน

๒. ปัญหาการบริหารหลักสูตรรายวิชาการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ในภาพรวมพบว่า มีระดับปัญหาอยู่ในระดับน้อย โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านที่ ๓ การกำกับดูแลคุณภาพ ด้านที่ ๑ การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา และด้านที่ ๒ การส่งเสริมและสนับสนุน

๓. แนวทางแก้ไขปัญหาการบริหารหลักสูตรรายวิชาการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองในแต่ละด้าน ได้แก่ ด้านที่ ๑ การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา โดยผู้บริหารควรให้ความสำคัญกับการพิจารณาแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารหลักสูตรและงานวิชาการสถานศึกษา โดยคำนึงถึงความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ และการสร้างระบบการทำงานเป็นทีม ด้านที่ ๒ การส่งเสริมและสนับสนุน โดยผู้บริหารควรมีการแต่งตั้งคณะทำงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและสนับสนุนการบริหารหลักสูตรรายวิชาการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ควรพัฒนาบุคลากรและจัดหางบประมาณ สื่อ วัสดุ อุปกรณ์

^๑สาขาวิชาการบริหารการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

^๒คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

และเอกสารต่างๆ รวมทั้งระบบข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็น และด้านที่ ๓ การกำกับดูแลคุณภาพ โดยผู้บริหารควรมีการแต่งตั้งคณะกรรมการนิเทศ กำกับ ติดตามการบริหารหลักสูตรรายวิชาการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง โดยคำนึงถึงความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์เป็นสำคัญ

คำสำคัญ: การบริหารหลักสูตร, รายวิชาการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง

Abstract

This research aimed to 1) study conditions of curriculum management in independent study subject of school under the secondary educational service area office 4, 2) study problems of curriculum management in independent study subject of school under the secondary educational service area office 4 and 3) study solution guidelines of curriculum management in independent study subject of school under the secondary educational service area office 4. The research methodology consisted of 2 steps: 1) studying conditions and problems including 209 curriculum and academic administration committee in school under the secondary educational service area office 4 as samples, the tool was a questionnaire and data were analyzed by mean and standard deviation, and 2) studying solution guidelines including 10 specialists as samples, the tool was a questionnaire and data were analyzed by the content analysis.

The results of the study found that:

1. As a whole, the conditions of curriculum management in independent study subject was at a high level. They are put in order from high to low as the following : school curriculum establish, quality supervision and supporting and encouraging.

2. As a whole, the problems of curriculum management in independent study subject was at a low level. They are put in order from high to low as the following : quality supervision, school curriculum establish and supporting and encouraging.

3. The solution guidelines of curriculum management in independent study subject. In school curriculum establish was that the school administrators should appoint the academic administration committee in school with regard of knowledge, skill, experience and team building. In supporting and encouraging was that the school administrators should appoint the supporting and encouraging committee of independent study subject for human development and budget, materials, information systems supply. In quality supervision was that the school administrators should appoint the quality supervision committee of independent study subject with regard of knowledge, skill and experience.

Keywords: Curriculum management, Independent study subject

บทนำ

การพัฒนาประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้า ทรัพยากรมนุษย์ถือเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดต่อการพัฒนาประเทศ ดังนั้นการพัฒนาประเทศจึงต้องเริ่มต้นจากการพัฒนามนุษย์ โดยการให้การศึกษาซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญที่จะช่วยในการพัฒนามนุษย์ ซึ่งการจัดการศึกษาจะมีประสิทธิภาพหรือประสบผลสำเร็จได้นั้น หลักสูตรถือเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการบริหารการศึกษา เพราะหลักสูตรเปรียบเสมือนแนวทางในการจัดการเรียนการสอนและเป็นแนวทางสำคัญในการบรรลุวัตถุประสงค์ทางการศึกษา โดยกระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ที่มีความเหมาะสมต่อการจัดการเรียนการสอนและความเปลี่ยนแปลงของสังคมมากยิ่งขึ้น (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, ๒๕๕๒ : ๑) ซึ่งสำนักนโยบายด้านการศึกษาภาคใต้กล่าวถึงนโยบายหลักเพื่อขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ.๒๕๕๔-๒๕๖๑) โดยได้กำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ใหม่ใน พ.ศ.๒๕๕๖-๒๕๖๑ ให้มีการส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนแบบใหม่ โดยใช้กิจกรรมที่หลากหลาย การวิจัย และโครงการ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองมากขึ้น สามารถคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และแก้ปัญหาเป็น

สำนักบริหารงานการมัธยมศึกษาตอนปลาย ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง จึงได้กำหนดรายวิชาการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง (Independent study : IS) เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าอย่างอิสระในประเด็นที่ตนสนใจ โดยเริ่มตั้งแต่การกำหนดประเด็นปัญหา การดำเนินการค้นคว้าหาข้อมูล

จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย การวิเคราะห์ สังเคราะห์ การอภิปราย ซึ่งนำไปสู่การสรุปองค์ความรู้ นำไปสู่การสื่อสารเพื่อนำเสนอข้อมูลแก่ผู้อื่น และสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้รับไปทำประโยชน์แก่ตนเอง ชุมชน หรือสังคมได้อีกด้วย (สำนักบริหารงานการมัธยมศึกษาตอนปลาย, ๒๕๕๕ : ๒๕)

ในส่วนของการบริหารหลักสูตร สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา ได้กล่าวถึงแนวทางการบริหารหลักสูตร ซึ่งเริ่มตั้งแต่การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา การเตรียมวางแผนเพื่อใช้หลักสูตร การเตรียมความพร้อมในการใช้หลักสูตร การดำเนินการนำหลักสูตรสู่การปฏิบัติในการจัดการศึกษาในชั้นเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ และการติดตาม ดูแลคุณภาพของหลักสูตรอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เพื่อนำผลมาปรับปรุงหลักสูตรให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น และสำนักบริหารงานการมัธยมศึกษาตอนปลาย ได้กล่าวถึงการบริหารหลักสูตรรายวิชาการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ซึ่งเริ่มด้วยการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา โดยการจัดโครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษา การจัดทำคำอธิบายรายวิชา การจัดทำโครงสร้างรายวิชา การวัดและประเมินผล และการรายงานผลการเรียนรู้ ตามแนวทางที่กำหนด โดยต้องพิจารณาให้สอดคล้องกับบริบทวัย และพัฒนาการของผู้เรียน ซึ่งแตกต่างกันในแต่ละระดับ ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้สอน และบุคลากรที่เกี่ยวข้อง จึงต้องมีการบริหารหลักสูตรรายวิชาการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ซึ่งแบ่งออกเป็น ๓ ด้าน ได้แก่ ด้านการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการส่งเสริมและสนับสนุน และด้านการกำกับดูแลคุณภาพ

การวิจัยเพื่อศึกษาสภาพ ปัญหา และแนวทางแก้ไขปัญหาการบริหารหลักสูตร ถือเป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยให้สถานศึกษาหรือหน่วยงานทางด้านการศึกษาได้ทราบว่า การ

บริหารหลักสูตรมีสภาพและปัญหาอยู่ในระดับใด ซึ่งที่ผ่านมาได้มีผู้วิจัยเกี่ยวกับการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาไว้หลายเรื่อง เช่น งานวิจัยของธนศักดิ์ เปาริก ซึ่งได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑ และเขต ๒ หรืองานวิจัยของนันทินต์ อริยสังข์ ซึ่งได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาปฐมวัยของโรงเรียนเอกชนในจังหวัดจันทบุรี โดยผลการวิจัย พบว่าสภาพการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาอยู่ในระดับมาก ส่วนปัญหาการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาอยู่ในระดับน้อย

สำหรับในส่วนของงานวิจัยเกี่ยวกับการบริหารหลักสูตรรายวิชาการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองนั้น ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจและพบว่ายังไม่มีการทำวิจัยเพื่อศึกษาในประเด็นนี้แต่อย่างใด ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้นำแนวทางทางการบริหารจัดการหลักสูตรรายวิชาการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองจากสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักบริหารงานการมัธยมศึกษาตอนปลาย และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ปทุมธานี เขต ๒ มาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาสภาพ ปัญหา และแนวทางแก้ไขปัญหาการบริหารหลักสูตรรายวิชาการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๔ เพื่อเป็นข้อมูลและสารสนเทศ อันจะนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาการบริหารหลักสูตรรายวิชาการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารหลักสูตรรายวิชาการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองของ

โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต ๔

๒. เพื่อศึกษาปัญหาการบริหารหลักสูตรรายวิชาการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๔

๓. เพื่อศึกษาแนวทางแก้ไขปัญหาการบริหารหลักสูตรรายวิชาการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๔

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินงานวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น ๒ ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ ๑ ศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารหลักสูตรรายวิชาการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๔

ขั้นตอนที่ ๒ ศึกษาแนวทางแก้ไขปัญหาการบริหารหลักสูตรรายวิชาการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๔

๑. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๑) ประชากรที่ใช้ในการวิจัยในขั้นตอนที่ ๑ คือ คณะกรรมการบริหารหลักสูตรและงานวิชาการสถานศึกษา จำนวน ๑๒ คน ในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๔ จำนวน ๔๒ โรงเรียน รวมเป็นจำนวนทั้งหมด ๕๐๔ คน และประชากรที่ใช้ในการวิจัยในขั้นตอนที่ ๒ คือ ผู้เชี่ยวชาญ โดยมีคุณสมบัติ คือ เป็นบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ และมีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการบริหารการศึกษา หรือการบริหารหลักสูตรและการสอน สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโทขึ้นไปในสาขาวิชาหลักสูตรและการสอนหรือสาขาวิชาการบริหาร การศึกษา และดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียน รองผู้อำนวยการโรงเรียนฝ่ายวิชาการ

หัวหน้างานหลักสูตรสถานศึกษา ครู หรือศึกษานิเทศก์

๒) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยในขั้นตอนที่ ๑ คือ คณะกรรมการบริหารหลักสูตรและงานวิชาการสถานศึกษาในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๔ ปีการศึกษา ๒๕๕๗ จำนวน ๒๒๐ คน ได้มาจากการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างตามตารางของเครจซีและมอร์แกน (Krejcie & Morgan) (ธานีรินทร์ ศิลป์จารุ, ๒๕๕๕ : ๕๑) ที่ระดับความเชื่อมั่น ๐.๐๕ โดยวิธีการสุ่มแบบง่าย (Simple random sampling) และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยในขั้นตอนที่ ๒ คือ ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๑๐ คน ได้มาจากการสุ่มตัวอย่างแบบไม่อาศัยความน่าจะเป็น (Non probability sampling) ด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling)

๒. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๑) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในขั้นตอนที่ ๑ คือ แบบสอบถาม แบ่งออกเป็น ๒ ตอน

ตอนที่ ๑ ข้อมูลสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งประกอบด้วย เพศ อายุ วุฒิ การศึกษา ตำแหน่ง และประสบการณ์ทำงาน โดยมีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) จำนวน ๕ ข้อ

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามสภาพและปัญหาการบริหารหลักสูตรรายวิชาการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๔ ซึ่งประกอบด้วยประเด็นการสอบถามสภาพและปัญหาการบริหารหลักสูตรรายวิชาการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง โดยแบ่งเป็น ๓ ด้าน จำนวน ๒๗ ข้อ คือ ด้านที่ ๑ การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ๑๔ ข้อ ด้านที่ ๒ การส่งเสริมและสนับสนุน ๗ ข้อ และด้านที่ ๓ การกำกับดูแลคุณภาพ ๖ ข้อ โดยมีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า

(Rating scale) ของลิเคิร์ต (Likert) (ธานีรินทร์ ศิลป์จารุ, ๒๕๕๕ : ๖๔) ซึ่งแบ่งออกเป็น ๕ ระดับ

๒) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในขั้นตอนที่ ๒ คือ แบบสัมภาษณ์แนวทางแก้ไขปัญหาการบริหารหลักสูตรรายวิชาการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๔ โดยเป็นแบบสัมภาษณ์ปลายเปิดที่มีประเด็นการสัมภาษณ์ ๓ ด้าน คือ ด้านการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการส่งเสริมและสนับสนุน และด้านการกำกับดูแลคุณภาพ

๓. การวิเคราะห์ข้อมูล

๑) การวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นตอนที่ ๑ คือ การวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ด้วยสถิติพื้นฐาน ได้แก่ การแจกแจงความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) และการวิเคราะห์สภาพและปัญหาการบริหารหลักสูตรรายวิชาการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๔ ด้วยสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

๒) การวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นตอนที่ ๒ คือ การสรุปและวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) แนวทางแก้ไขปัญหาการบริหารหลักสูตรรายวิชาการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๔

สรุปผลการวิจัย

๑. สภาพการบริหารหลักสูตรรายวิชาการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง โดยภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = ๓.๙๐$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ทุกด้านอยู่ในระดับมากเรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่

ด้านที่ ๑ การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ($\bar{x} = ๔.๐๔$)
ด้านที่ ๓ การกำกับดูแลคุณภาพ ($\bar{x} = ๓.๘๖$) และด้าน
ที่ ๒ การส่งเสริมและสนับสนุน ($\bar{x} = ๓.๘๑$)

๒. ปัญหาการบริหารหลักสูตรรายวิชา
การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง โดยภาพรวมอยู่ใน
ระดับน้อย ($\bar{x} = ๒.๓๗$) และเมื่อพิจารณาเป็น
รายด้าน ทุกด้านอยู่ในระดับน้อย เรียง
ตามลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้าน
ที่ ๓ การกำกับดูแลคุณภาพ ($\bar{x} = ๒.๓๘$) ใน
ส่วนของด้านที่ ๑ การจัดทำหลักสูตร
สถานศึกษา และด้านที่ ๒ การส่งเสริมและ
สนับสนุน มีค่าเฉลี่ยเท่ากัน ($\bar{x} = ๒.๓๗$)

๓. แนวทางแก้ไขปัญหาการบริหาร
หลักสูตรรายวิชาการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง
ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
มัธยมศึกษา เขต ๔ ซึ่งผู้เชี่ยวชาญได้ให้
ข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาการบริหาร
หลักสูตรรายวิชาการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง
ทั้ง ๓ ด้าน คือ ด้านที่ ๑ การจัดทำหลักสูตร
สถานศึกษา ด้านที่ ๒ การส่งเสริมและสนับสนุน และ
ด้านที่ ๓ การกำกับดูแลคุณภาพ สามารถสรุปแนว
ทางแก้ไขปัญหาในแต่ละด้าน โดยเรียงตามลำดับด้านที่
ค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้

ด้านที่ ๑ การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา
มีแนวทางแก้ไขปัญหา คือ ผู้บริหารควรให้
ความสำคัญกับการพิจารณาแต่งตั้งคณะ
กรรมการบริหารหลักสูตรและงานวิชาการ
สถานศึกษา โดยคำนึงถึงความรู้ ความสามารถ
ประสบการณ์ และการสร้างระบบการทำงาน
เป็นทีม และควรกำกับ ติดตามให้ผู้สอนศึกษา
แนวทางการบริหารจัดการหลักสูตร และ
แนวทางการจัดการศึกษารายวิชาการศึกษา
ค้นคว้าด้วยตนเองจากแนวทางการจัดการเรียนการ
สอนในโรงเรียนมาตรฐานสากล ฉบับปรับปรุง
พร้อมทั้งส่งเสริมให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องได้มีส่วน
ร่วมในการจัดทำรายวิชา โครงสร้างรายวิชา

ออกแบบหน่วยการเรียนรู้ เพื่อให้เป็นไปตาม
แนวทางที่กำหนดและทิศทางเดียวกันทั้งระบบ
โดยต้องพิจารณาให้สอดคล้องกับบริบท วย และ
พัฒนาการของผู้เรียน นอกจากนี้ควรมีการชี้แจง
เพื่อสร้างความตระหนักแก่ผู้สอนและบุคลากรที่
เกี่ยวข้องเกี่ยวกับเป้าหมายและแนวทางในการ
บริหารหลักสูตรรายวิชาการศึกษาค้นคว้าด้วย
ตนเอง และควรส่งเสริมการพัฒนาครูและ
บุคลากรที่เกี่ยวข้อง เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพใน
การจัดทำหลักสูตรอย่างเป็นระบบ สำหรับใน
ส่วนของคณะกรรมการบริหารหลักสูตรและงาน
วิชาการสถานศึกษาควรมีการเพิ่มรายวิชา
การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองเข้าไปในโครงสร้าง
หลักสูตรสถานศึกษา โดยต้องมีการคำนึงถึง
ความเหมาะสมและบริบทของผู้เรียนเป็นสำคัญ
และในส่วนของการจัดทำหลักสูตรต้องมีความ
สอดคล้องกับหลักการและแนวคิดของหลักสูตร
แกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช
๒๕๕๑ เพื่อให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาคุณภาพให้
บรรลุตามมาตรฐานการเรียนรู้ของ ๘ กลุ่มสาระ
การเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่กำหนด
อย่างสอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพ บริบท
และจุดเน้นของสถานศึกษา รวมถึงควรมีการ
วิเคราะห์สภาพ ปัญหา จุดเน้น ความต้องการ
ของผู้เรียนและชุมชน เพื่อให้การจัดทำหลักสูตร
มีความเหมาะสมมากที่สุด ในส่วนของผู้สอนควร
มีการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาการศึกษา
ค้นคว้าด้วยตนเองโดยมีลำดับขั้นตอนที่
เหมาะสมและสอดคล้องกับพัฒนาการของ
ผู้เรียนตามกระบวนการบันได ๕ ขั้นของการ
พัฒนาผู้เรียนสู่มาตรฐานสากล และในการวัด
และประเมินผลก็ควรใช้วิธีการและเครื่องมือที่
หลากหลาย พร้อมทั้งมีเกณฑ์การประเมินที่
ชัดเจน และมีการวัดและประเมินผลด้วยการ
พิจารณาจากคุณภาพของชิ้นงานหรือการปฏิบัติ
ที่เป็นผลผลิต ร่องรอย หรือหลักฐานการเรียนรู้

ของผู้เรียน และต้องมีการรายงานผลการเรียนรู้ รายวิชาการศึกษา ค้นคว้าด้วยตนเองอย่าง สม่าเสมอ เพื่อแสดงระดับคุณภาพของนักเรียน

ด้านที่ ๒ การส่งเสริมและสนับสนุน มี แนวทางแก้ไขปัญหาคือ ผู้บริหารควรมีการ แต่งตั้งคณะกรรมการที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริม และสนับสนุนการบริหารหลักสูตรรายวิชา การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ทั้งด้านการพัฒนา บุคลากรและด้านการจัดหางบประมาณ สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ เอกสารต่างๆ และระบบข้อมูลพื้นฐาน ที่จำเป็น พร้อมทั้งทำการศึกษาค้นคว้า วิจัย หรือ รวบรวมข้อมูล เพื่อนำไปเป็นข้อมูลในการวางแผน การจัดสรรงบประมาณอย่างเหมาะสม โดย ควรมีการดำเนินการเป็นระยะๆ อย่างต่อเนื่อง เพื่อนำผลไปใช้เป็นข้อมูลในการพิจารณาและ ปรับปรุงแผนการจัดสรรงบประมาณและ ปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสมและมีคุณภาพ มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังต้องมีการสร้างความรู้ ความเข้าใจให้แก่บุคลากรที่เกี่ยวข้อง เพื่อ ประสานความร่วมมือในส่งเสริมและสนับสนุน การบริหารหลักสูตรรายวิชาการศึกษา ค้นคว้า ด้วยตนเอง และท้ายที่สุดควรมีการกำหนด งบประมาณสนับสนุนการบริหารหลักสูตร รายวิชาการศึกษา ค้นคว้าด้วยตนเองอย่างชัดเจน โดยการบรรจุรายละเอียดการใช้งบประมาณใน แผนปฏิบัติการประจำปี

ด้านที่ ๓ การกำกับดูแลคุณภาพ มี แนวทางแก้ไขปัญหาคือ ผู้บริหารควรมีการ แต่งตั้งคณะกรรมการนิเทศ กำกับ ติดตามการ บริหารหลักสูตรรายวิชาการศึกษา ค้นคว้าด้วย ตนเอง โดยคำนึงถึงความรู้ ความสามารถ และ ประสบการณ์เป็นสำคัญ พร้อมทั้งวางแผนการ นิเทศ กำกับ ติดตามอย่างเป็นระบบ โดยใช้ เทคนิคและวิธีการที่หลากหลาย นอกจากนี้ควรมีการกำกับและส่งเสริมให้มีการทำวิจัยเพื่อ ประเมินผลการใช้หลักสูตร จากผู้ที่เกี่ยวข้อง

เพื่อนำผลที่ได้จากการวิจัยไปใช้ในการปรับปรุง และพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสมกับผู้เรียนและ ความต้องการของผู้ปกครองและชุมชนมากที่สุด และการดำเนินงานในส่วนของงานระบบประกัน คุณภาพภายในของสถานศึกษานั้น ผู้บริหารควรมีการกำกับดูแลอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง โดยให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการ ดำเนินการของงานระบบประกันคุณภาพภายใน เช่น การประเมิน การนิเทศ กำกับ ติดตาม และ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อการพัฒนาหลักสูตรใน ด้านต่างๆ ซึ่งจะทำการกำกับดูแลคุณภาพการใช้ หลักสูตรมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุด

อภิปรายผลการวิจัย

๑. สภาพการบริหารหลักสูตรรายวิชา การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองของโรงเรียนสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๔ ในภาพรวมพบว่า มีระดับสภาพการปฏิบัติอยู่ใน ระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของธนศักดิ์ เปาวิก (๒๕๕๐) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษา สภาพ และ ปัญหาการบริหาร หลักสูตร สถานศึกษาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑ และ เขต ๒ ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ความคิดเห็นของ ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีต่อสภาพการบริหาร หลักสูตรสถานศึกษา จำนวน ๗ ขั้นตอน โดยรวมและรายขั้นตอนอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า สำนักวิชาการและมาตรฐาน การศึกษา ได้กำหนดแนวทางการบริหารจัดการ หลักสูตรตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้น พื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ และสำนัก บริหารงานการมัธยมศึกษาตอนปลาย ได้กำหนด แนวทางการบริหารหลักสูตรรายวิชาการศึกษา ค้นคว้าด้วยตนเองตามแนวทางแนวทางการ จัดการเรียนการสอนในโรงเรียนมาตรฐานสากล เพื่อเป็นแนวทางให้สถานศึกษาใช้ในการบริหาร

หลักสูตรรายวิชาการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองไว้แล้ว ทำให้มีสภาพการปฏิบัติที่ชัดเจน ผลการวิจัยจึงมีสภาพการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

๒. ปัญหาการบริหารหลักสูตรรายวิชาการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๔ ในภาพรวมพบว่า มีระดับปัญหาอยู่ในระดับน้อย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของนนท์นิตย์ อริยสัจ (๒๕๕๕) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาปฐมวัยของโรงเรียนเอกชนในจังหวัดจันทบุรี ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา หัวหน้าฝ่ายวิชาการ และครูผู้สอนที่มีต่อปัญหาการบริหารหลักสูตรสถานศึกษา จำนวน ๗ ด้าน โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับน้อย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา ได้กำหนดแนวทางการบริหารจัดการหลักสูตรตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ และสำนักบริหารงานการมัธยมศึกษาตอนปลาย ได้กำหนดแนวทางการบริหารหลักสูตรรายวิชาการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองตามแนวทางแนวทางการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนมาตรฐานสากล เพื่อเป็นแนวทางให้สถานศึกษาใช้ในการบริหารหลักสูตรรายวิชาการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองไว้แล้ว ทำให้มีปัญหาจากการปฏิบัติที่น้อย ผลการวิจัยมีจึงปัญหาจากการปฏิบัติอยู่ในระดับน้อย

๓. แนวทางแก้ไขปัญหาการบริหารหลักสูตรรายวิชาการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๔ โดยปัญหาที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านที่ ๓ การกำกับดูแลคุณภาพ ซึ่งจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญได้ให้แนวทางแก้ไขปัญหาคือ ๑) ผู้บริหารควรมีการแต่งตั้งคณะกรรมการนิเทศ กำกับ ติดตามการบริหารหลักสูตรรายวิชา

การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง โดยคำนึงถึงความรู้ความสามารถ และประสบการณ์เป็นสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของวิรุฬ เกิดภักดี (๒๕๕๑) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การศึกษาการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร สำนักงานเขตบางขุนเทียน ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ด้านการนิเทศกำกับติดตามและประเมินผล เป็นด้านที่มีค่าเฉลี่ยของสภาพการดำเนินการน้อยกว่าด้านอื่นๆ ด้วยเหตุนี้โรงเรียนจึงควรให้ความสำคัญต่อการบริหารหลักสูตรและแต่งตั้งบุคลากรให้มากขึ้น ๒) โรงเรียนควรมีการวางแผนการนิเทศ กำกับ ติดตามอย่างเป็นระบบ โดยใช้เทคนิคและวิธีการที่หลากหลาย เช่น การตรวจเยี่ยม การสังเกตการณ์ในชั้นเรียน การสอนแนะ การตรวจแผนการจัดการเรียนรู้หรือบันทึกหลังสอน การประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา ได้กล่าวว่า การนิเทศ ติดตามการใช้หลักสูตร เป็นกระบวนการที่สำคัญที่สถานศึกษาใช้ในการควบคุมคุณภาพ โดยใช้เทคนิควิธีการที่หลากหลาย และควรจัดให้มีแผนนิเทศ กำกับ ติดตามการใช้หลักสูตรอย่างเป็นระบบ ๓) ผู้บริหารควรมีการกำกับและส่งเสริมให้มีการทำวิจัยเพื่อประเมินผลการใช้หลักสูตร จากผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น ครู นักเรียน ผู้ปกครอง หรือคนในชุมชน เพื่อนำผลที่ได้จากการวิจัยไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสมกับผู้เรียนและความต้องการของผู้ปกครองและชุมชนมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Oliver (2008) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การปฏิรูปหลักสูตรแบบครอบครัวด้วยการมีส่วนร่วมของ คณะครู และผู้บริหารในสถาบันอุดมศึกษา ผลการวิจัยสรุปได้ว่า กระบวนการตรวจสอบหลักสูตรที่ดีต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของวิสัยทัศน์และแนวทางที่ใช้ร่วมกัน รวมถึงต้องอาศัยการทำงานร่วมกัน

ของทุกภาคส่วน ซึ่งจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดี อีกทั้งสอดคล้องกับผลการวิจัยของวิชา ยศอ่อน (๒๕๕๕) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การบริหารหลักสูตรในโรงเรียนมาตรฐานสากล ระดับมัธยมศึกษา จังหวัดนครสวรรค์ ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ผู้บริหารควรส่งเสริมให้ผู้สอนนำรูปแบบหลักสูตรมาเป็นประเด็นในการวิจัยเพื่อพัฒนาการบริหารหลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ และ ๔) โรงเรียนควรดำเนินการในส่วนของงานระบบประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง โดยให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการดำเนินการของงานระบบประกันคุณภาพภายใน เช่น การประเมิน การนิเทศ กำกับ ติดตาม และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อการพัฒนาหลักสูตรในด้านต่างๆ ซึ่งจะทำให้การกำกับดูแลคุณภาพการใช้หลักสูตรมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (๒๕๕๐) ได้กล่าวว่า สถานศึกษาต้องจัดระบบประกันคุณภาพที่เน้นการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ต้องมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยมีแผนพัฒนาคุณภาพและเป้าหมายการพัฒนาที่ชัดเจน แผนปฏิบัติการต้องเน้นผลคุณภาพผู้เรียน มีการรายงานผลเป็นระยะๆ อย่างต่อเนื่อง และนำผลมาใช้ได้ในการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา ได้กำหนดแนวทางการบริหารจัดการหลักสูตรตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ เพื่อเป็นแนวทางให้สถานศึกษาใช้ในการบริหารหลักสูตรไว้อย่างชัดเจน และที่ผ่านมานางวิจัยหลายเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการบริหารหลักสูตรได้นำเสนอสภาพ ปัญหา และแนวทางแก้ไขปัญหาการบริหารหลักสูตรไว้อย่างชัดเจนและ

เหมาะสมแล้ว ผู้เชี่ยวชาญจึงได้เสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาที่สอดคล้องกับแนวทางดังกล่าว

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะในการปฏิบัติ

๑) ผู้สอนควรศึกษาแนวทางการบริหารจัดการหลักสูตรของสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา และแนวทางการจัดการศึกษารายวิชาการศึกษาค้นคว้าตนเองของสำนักบริหารงานการมัธยมศึกษาตอนปลาย เพื่อให้ผู้สอนสามารถจัดทำคำอธิบายรายวิชา โครงสร้างรายวิชา หน่วยการเรียนรู้ และแผนการเรียนรู้ที่ตรงกับเป้าหมายคุณภาพผู้เรียนที่กำหนดอยู่ในรายวิชาการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองและสอดคล้องกับบริบท วย และพัฒนาการของผู้เรียน

๒) ผู้บริหารควรมีการแต่งตั้งคณะกรรมการนิเทศ กำกับ ติดตามการบริหารหลักสูตรรายวิชาการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง โดยคำนึงถึงความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์เป็นสำคัญ และควรมีการวางแผนการนิเทศ กำกับ ติดตามอย่างเป็นระบบ โดยใช้เทคนิคและวิธีการที่หลากหลาย อีกทั้งควรมีการกำกับและส่งเสริมให้มีการทำวิจัยเพื่อประเมินผลการใช้หลักสูตร และควรกำกับดูแลการดำเนินการในส่วนของงานระบบประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

๓) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต ๔ ควรจัดอบรม ประชุม สัมมนาให้บุคลากรในสังกัด เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจในการบริหารหลักสูตรรายวิชาการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง และควรให้คำปรึกษา นิเทศ กำกับ ติดตามการบริหารหลักสูตรรายวิชาการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองในโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ

๒. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป   ตนเอง เพื่อนำไปใช้ให้การบริหารหลักสูตร
๑) ควรวิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบการ   รายวิชาการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองมี
บริหารหลักสูตรรายวิชาการศึกษาค้นคว้าด้วย   ประสิทธิภาพมากขึ้น

บรรณานุกรม

- ชนศักดิ์ เปาริก. (๒๕๕๐). การศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต ๑ และ เขต ๒. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- ชานินทร์ ศิลป์จารุ. (๒๕๕๕). การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS และ AMOS. พิมพ์ครั้งที่ ๑๓. กรุงเทพมหานคร: บิซิเนสอาร์แอนด์ดี.
- นันทินิตย์ อริยสัจ. (๒๕๕๕). การศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาปฐมวัยของโรงเรียนเอกชนในจังหวัดจันทบุรี. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- วิชา ยศอ่อน. (๒๕๕๕). การบริหารหลักสูตรในโรงเรียนมาตรฐานสากล ระดับมัธยมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- วิรุฬ เกิดภักดี. (๒๕๕๑). การศึกษาการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานครสำนักงานเขตบางขุนเทียน. สารนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปทุมธานี เขต ๒. (๒๕๕๗). คู่มือนิเทศการออกแบบการเรียนรู้รายวิชาเพิ่มเติมสำหรับโรงเรียนมาตรฐานสากล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปทุมธานี เขต ๒. ค้นเมื่อวันที่ ๒ เมษายน ๒๕๕๗. จาก <http://www.slideshare.net/prasertboon/3-25079545#>
- สำนักบริหารงานการมัธยมศึกษาตอนปลาย. (๒๕๕๕). แนวทางการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนมาตรฐานสากล ฉบับปรับปรุง. กรุงเทพมหานคร: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (๒๕๕๒). แนวทางการบริหารจัดการหลักสูตรตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑. กรุงเทพมหานคร: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- Oliver, Shawn L. (2008). Comprehensive curriculum reform as a collaborative effort of faculty and administrators in a higher education institution. Doctoral Dissertation. Kent State University. United State of America.